

درس آشنایی با رجال و درایه استاد سید مجتبی نورمفیدی

تاریخ: ۱۶ بهمن ۱۳۹۰

مصادف با: ۱۲ ربیع الاول ۱۴۳۳

جلسه: ۱۶

موضوع کلی: جوامع روایی ثانوی

موضوع جزئی: اعتبار کتاب وافی - بحار الأنوار

سال: دوم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

اعتبار روایات کتاب وافی:

ما مطالبی را در جلسات گذشته در مورد کتاب وافی عرض کردیم، نکته‌ای که باقی مانده و در این جلسه به آن اشاره می‌کنیم اعتبار کتاب وافی است، در این رابطه بحث چندانی وجود ندارد؛ چون همان گونه که سابقاً هم اشاره کردیم کتاب وافی در واقع همان روایات کتب اربعه را جمع آوری کرده؛ یعنی همه روایاتی که در کتب اربعه آمده با تبویب و تقسیم بندی جدید و حذف مکررات و روش خاصی که در ذکر اسناد آنها به عمل آمده در کتاب وافی ذکر شده؛ یعنی در کتاب وافی در واقع روایتی زائد بر روایات کتب اربعه ذکر نشده لذا همان بحث‌هایی که در مورد اعتبار کتب اربعه مطرح شد در مورد کتاب وافی هم مطرح می‌شود لذا ما در مورد اعتبار کتاب وافی بحث مستقلی نخواهیم داشت، اگر ما روایات کتب اربعه را معتبر دانستیم که مختار ما هم همین بود طبیعتاً روایات وافی هم معتبر خواهد بود و اگر کسی روایات کتب اربعه را معتبر ندانست و معتقد به بررسی سندی روایات کتب اربعه بود در مورد روایات کتاب وافی هم باید ملتزم به بررسی سندی شود. اگر هم کسی تفصیل داد بین کتب اربعه کما اینکه بعضی این کار را کرده‌اند؛ مثلاً روایات کتاب من لایحضره الفقیه را معتبر دانسته ولی روایات کافی و استبصار و تهذیب را معتبر ندانسته‌اند در این صورت در مورد روایات وافی هم باید آن روایاتی را که مرحوم فیض کاشانی از کافی، تهذیب و استبصار نقل کرده باید مورد بررسی سندی قرار دهند اما روایاتی را که از من لایحضره الفقیه نقل کرده بررسی سندی نمی‌خواهد لذا اساساً در مورد اعتبار روایات کتاب وافی بحث مستقلی نیاز نیست.

بحار الأنوار

دومین کتاب از جوامع روایی ثانوی کتاب بحار الأنوار است که اسم کامل این کتاب بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار به معنی دریا‌های نور که در برگیرنده گوهرهای احادیث ائمه اطهار(ع) می‌باشد، خود مرحوم علامه مجلسی در مورد وجه تسمیه این کتاب می‌فرماید: «و لإشتماله علی أنواع العلوم و الحکم و الأسرار و إغنائها عن جمیع کتب الأخبار سمیته بکتاب بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار»^۱ می‌فرماید: از آنجایی که این کتاب مشتمل

۱. بحار الأنوار، ج ۱، ص ۶.

بر انواع علوم و حکم و اسرار است و با وجود این کتاب ما از همه کتب روایی بی‌نیاز می‌شویم من این کتاب را به این نام نهاده‌ام.

مؤلف بحار الأنوار

مؤلف این کتاب علامه محمد باقر مجلسی (مجلسی ثانی) متولد ۱۰۳۷ ه.ق و متوفی ۱۱۱۰ ه.ق می‌باشد که حدود ۷۳ سال عمر کرده‌اند، پدر ایشان علامه محمد تقی مجلسی و پدر بزرگ ایشان هم از اکابر علماء بوده‌اند و به علت اینکه در مجالس و محافل با کلمات زیبا و دلنشین و اشعار، همه را مجذوب خودش می‌کرد به مجلسی مشهور شد، علامه مجلسی در سن ۱۴ سالگی از ملا صدرا اجازه نقل روایت گرفته بود و با اینکه شهرت علامه مجلسی در زمینه روایات است و کتبی که به زبان عربی و فارسی نوشته عمدتاً حاکی از تمایل او به احادیث و روایات است که خود ایشان هم در این رابطه نکاتی را فرموده که عرض خواهیم کرد، لکن در عین حال جامع علوم معقول و منقول بود؛ یعنی در علوم مثل فلسفه، ریاضیات، منطق، طب، جغرافیا، علوم غریبه، نجوم و... اهل فن بود لکن همه این علوم را کنار گذاشت و فقط به علوم اهل بیت (ع) و به طور خاص به روایات اهل بیت (ع) پرداخت و عمر شریفش را در این راه صرف کرد، ایشان در مقدمه کتاب بحار الأنوار فرمایشی دارند که مضمونش این است که می‌فرمایند: من وقتی در آثار همه علوم دقت کردم و انگیزه محصلان این علوم را مورد بررسی قرار دادم و در زمانی که به محضر حضرت حق باز می‌گردم تأمل کردم که چه چیزی در آن زمان برای من نافع است یقین پیدا کردم که علم را باید از سرچشمه وحی بدست آورد لذا تمام علم را در کتاب خدا و اخبار اهل بیت (ع) یافتم و آنچه را که از عمرم در آن ضایع کردم رها کردم با اینکه در عصر ما رایج بود (یعنی همه اوقاتی را که در سایر علوم صرف نموده بود تضييع عمر دانسته و آنها را کنار گذاشت) و به دانشی روی آوردم که در روز معاد نافع باشد با اینکه در عصر ما بازارش کساد است. از فرمایش علامه مجلسی فهمیده می‌شود که عالم به سایر علوم مورد توجه و اقبال بوده ولی پرداختن به علوم اهل بیت (ع) خیلی مورد توجه نبوده است - نکته‌ای را خدمت عزیزان عرض کنم و آن اینکه کارهایی که در عصر و زمان خودش خالصاً لوجه الله انجام شود ولو اینکه جامعه نسبت به آن کارها اقبال نداشته باشند و حتی انسان را سرزنش کنند ولی انسان واقعاً به خاطر خداوند متعال آن کار را انجام دهد ماندگار می‌شود همان گونه که بحار الأنوار قریب به ۴۰۰ سال قبل نوشته شده و علامه مجلسی هم ادعا می‌کند که بازار این علوم کساد بوده ولی خداوند متعال این اثر را ماندگار کرده تا جایی که بعد از ۴۰۰ سال هنوز این کتاب مورد توجه است و این ماندگاری فقط به خاطر اخلاصی بوده که مرحوم علامه مجلسی در نگارش این کتاب و توجه به علوم اهل بیت (ع) داشته است - علامه مجلسی از طرف شاه سلیمان صفوی در سال ۱۰۹۸ به مقام شیخ الاسلامی منصوب شده بود و همه امور دینی به او ختم می‌شد و تا آخر عمر شریفش؛ یعنی حدود ۱۲ سال هم در این منصب بود و خدمات زیادی انجام داد و تألیفات زیادی هم به زبان عربی و هم به زبان فارسی به رشته تحریر در آورد که بعضی از

آنها عبارتند از: حلیة المتقین، زاد المعاد، تحفة الزائر، حیاة القلوب (به زبان فارسی) و بحار الأنوار، مرآة العقول (شرح اصول کافی)، ملاذ الأخیار (شرح تهذیب) و... (به زبان عربی).

آنچه ذکر شد مختصری راجع به مؤلف کتاب بحار الأنوار بود، اما راجع به خود کتاب باید عرض کنیم که مرحوم علامه مجلسی این کتاب را در طول ۴۰ سال تألیف نموده‌اند، البته ایشان در نگارش این کتاب همکارانی داشته که از جمله خواهر ایشان آمنه و بعضی از شاگردان ایشان از جمله سید نعمت الله جزائری و میرزا عبد الله افندی ایشان را در تدوین این کتاب کمک کرده‌اند.

خصوصیت بارز این کتاب جامعیت این کتاب است؛ یعنی با اینکه این کتاب خالی از اشکال نیست اما این کتاب از حیث اشتمال بر تفسیر، تاریخ، کلام، احکام، اخلاق، عقاید و... بی بدیل است؛ یعنی مرحوم علامه مجلسی هر آنچه را که از ائمه معصومین (ع) وارد شده در این کتاب جمع آوری کرده و هدف عمده ایشان هم حفظ و نگهداری میراث حدیثی شیعه از انهدام و نابودی بوده و شاید همین باعث شده که مجالی برای بررسی سندی و تفکیک احادیث صحیح از سقیم پیدا نکند؛ چون هدف ایشان از تألیف این کتاب اولاً جمع آوری تمام روایات اهل بیت (ع) و حفظ آنها از انهدام و ثانیاً سهولت دسترسی به روایات اهل بیت (ع) بوده است.

«والحمد لله رب العالمین»